

Kolektif Hafızanın Karanlık Yüzü: İsrail'in Filistin Sorunu Karşısındaki Mağduriyet Siyaseti

İsa ABİDOĞLU
Anadolu Üniversitesi
isaabidoglu@anadolu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3559-2304

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1570008

Geliş Tarihi: 18.10.2024

Revize Tarihi: 18.01.2025

Kabul Tarihi: 28.02.2025

Atf Bilgisi

Abidoğlu, İ. (2025). Kolektif hafızanın karanlık yüzü: İsrail'in Filistin sorunu karşısındaki mağduriyet siyaseti. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 537-556.

ÖZ

İsrail'in kolektif hafızası Eski Ahid'de geçen "kutsal tarih" anlayışının öngördüğü sürgün ve soykırım deneyimine ve onun oluşturduğu mağduriyet algısı üzerine dayanır. Bu kolektif hafıza, Yahudi halkının bir araya gelmesini, ulusal kimliğinin güçlenmesini ve İsrail devletinin meşruiyetini sağlamlaştırmasını desteklemiştir. Yahudi halkının Holokost sırasında yaşadığı soykırım ve tarih boyunca maruz kaldığı sürgünler, İsrail'in güvenlik politikalarını ve ulusal kimliğini şekillendirmektedir. Bu mağduriyet algısı, İsrail'in kendini sürekli tehdit altında hissetmesine ve sert güvenlik politikaları benimsemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu makale İsrail devletinin ve Yahudi toplumunun kolektif hafızasının şekillenmesini ve bu hafızanın siyasi ve toplumsal süreçler üzerindeki etkisini inceler. Ayrıca, bu makalede, İsrail'in mağduriyet siyasetinin, Yahudi olmayan toplulukları, özellikle Filistinlileri, marjinalleştirme ve inkâr politikaları gibi uzlaş dışı söylem ve eylemler yoluyla nasıl etkilediğini tartışmaktadır. Dahası kolektif hafızanın ve mağduriyet siyasetinin, İsrail ve Filistin arasındaki ilişkilerdeki dinamikleri ve bunların siyasi sonuçlarını anlamak için kritik bir analiz sunması bu makalenin amaçlarındandır. Yine bu makale sözü edilen siyasetin, İsrail'in ulusal kimliğini güçlendirdiğini, Filistinlilerin kolektif hafızasını bastırdığını ve bu bastırma sürecinin, İsrail'in mağduriyet algısını güçlendirmeye hizmet ettiğini belirtir. İsrail'in mağduriyet anlatılarının nasıl manipüle edildiğini ve bu anlatıların nasıl siyasi amaçlar için kullanıldığını göstermek ve kolektif hafızanın ve mağduriyet siyasetinin, uluslararası ilişkiler ve siyasi eylemler üzerindeki güçlü etkisini vurgulamak yine bu makalenin yazılış amaçlarındandır. Özetle bu makalede İsrail'in inkâr politikalarını besleyen mağduriyet algısının tarih ve hafıza inşasında nasıl bir ideolojik çerçeve oluşturduğunu, bu hafızanın hangi güç dinamikleri altında şekillendiğini eleştirel bir şekilde ortaya koymak için toplumsal hafıza teorilerinin yanında Yahudi tarihinin belirli dönemlerini analiz ederek, tarihsel olayların toplumsal hafıza üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail-filistin sorunu, kolektif hafıza, kültürel bellek, ötekileştirme, mağduriyet.

The Dark Side of Collective Memory: Israel's Politics of Victimisation in the Face of the Palestinian Issue

ABSTRACT

The article examines the shaping of the collective memory of the Israeli state and Jewish society and its impact on political and social processes. The article shows how Israeli narratives of victimization are used as a political tool and how these narratives are intertwined with Israel's national identity. Furthermore, the article discusses how collective memory in Israel is constructed through historical narratives and how these narratives are selected and shaped. It also discusses how Israel's politics of victimization affects non-Jewish communities, especially Palestinians, through non-conciliatory discourses and actions, such as policies of marginalization and denial. It argues that this politics reinforces Israel's national identity while suppressing Palestinian collective memory, and that this process of suppression serves to reinforce Israel's perception of victimization. In conclusion, the article provides a critical analysis of collective memory and the politics of victimization in order to understand the dynamics of Israeli-Palestinian relations and their political consequences. The article shows how Israeli narratives of victimization are manipulated and used for political purposes. This highlights the powerful influence of collective memory and the politics of victimization on international relations and political action. In summary, this article will examine the impact of historical events on social memory by analyzing certain periods of Jewish history in addition to theories of social memory in order to critically put forward how the perception of victimization that feeds Israel's denial policies creates an ideological framework in the construction of history and memory, and under which power dynamics this memory is shaped.

Keywords: Israel-palestine issue, collective memory, cultural memory, marginalization, victimization.

Giriş

Kolektif hafıza kavramı, grupların geçmişlerini nasıl hatırladıklarını ve yorumladıklarını ifade eder ve mevcut kimlik ve siyaseti etkiler (Roediger ve Abel, 2015) İsrail'de kolektif hafıza genellikle Yahudi toplumunun birkaç bin yıllık yaşamışlıklarında ortaya çıkan mağduriyet algısının inşa ettiği tarihsel anlatılar üzerinden şekillenmektedir (Dudai, 2022, s. 5-8). Dahası bu mağduriyet algısında Yahudi toplumunun dışında kalan tüm milletlerin rolü olduğu inancı günümüz İsrail devletinin kendisine yönelik algıladığı dış tehditlere karşı, içerde ayakta tutmaya çalıştığı ulusal kimliğin harcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu durumun temel dinamikleri içinde kolektif hafızanın yön verdiği ötekileştirici siyasetinin yanında Yahudi olmayan toplulukları özellikle Filistinlileri marjinalleştirme ve inkâr politikaları, kamuoyu manipülasyonları gibi uzlaş dışı söylem ve eylemler vardır (Nasser ve Nimer, 2022). Burada durumu özetler sembolik birkaç basın açıklamasını paylaşmanın konuya işaret eden yönleri aydınlatması bakımından önemi vardır.

Mart 2014 başında, İsrail Savunma Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı General Benjamin "Benny" Gantz, hükümetin genç erkekleri askere alma çabalarını protesto eden ultra-Ortodoks Yahudilerin Kudüs'te düzenledikleri büyük bir mitingde konuşma yaptı. Kamuoyunda geniş yankı uyandıran bu konuşmada Gantz onlarca ultra-Ortodoks askere, Yahudilerin İsrail ordusunda hizmet etme gerekliliğinin, Nazilerin onların dindarlık düzeylerini tarih içerisinde umursamadıkları gerçeğiyle açıklamaya çalıştı: "Auschwitz'de aramızda ayırım yapmadılar; kimin kippa takıp kimin takmadığı fark etmeksizin sakallı sakalsız ayırımı yapmaksızın hepimiz krematoryuma gittik" (Newman, 2015).

Mart 2015'te İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin de Gantz'ın görüşünü tekrarladı: "Çağdaş dünyada Yahudi yaşamının belirleyici unsurlarından biri, tüm Yahudilerin Nazi tarzi soykırımcı düşmanlık tarafından eşit derecede tehdit altında olmasıdır". Holokost Şehitleri ve Kahramanlarını Anma Günü'nde Kudüs'te bir konuşma yapan İsrail Devlet Başkanı, İsrail Yahudileri adına Dünya Holokost Anma Merkezi Yad Vashem'de anılan 6 milyon Yahudi ölüye seslendi. "Bugün, ölüm kamplarının kurtarılmasından 70 yıl sonra, karşınızda duruyor ve bir yemin ve söz veriyoruz. Hepimizin, her birimizin kolunda bir numara dövmesi var" (Rivlin, 2015).

Şubat 2013'te İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Yahudi Ajansı Yönetim Kurulu'na hitap ederek, İran'ın nükleer programının 21. yüzyılın başlarında Yahudiler için Nazilerin 20. yüzyılın ortalarında oluşturduğu tehdidin aynısını oluşturduğuna dair birçok uyarısından birini yapmıştır. Zira O'na göre İran'ın karşı karşıya olduğu tehdit, Yahudilerin Holokost sırasında karşı karşıya kaldıkları ve her zaman karşı karşıya kalacakları tehditle benzeştir. Netanyahu'ya göre bu tehdit şu nedenlerden kaynaklanıyor: ...antik Çağ'da, Orta Çağ'da ve modern zamanlarda Yahudi nefretiyle ateşlenen Yahudi düşmanlarının Yahudi halkını ortadan kaldırmaya yönelik bin yıllık arzusu hala devam etmektedir. Bu değişmedi. Holokost'tan sonra birkaç on yıl geri planda kalmış olabilir; ancak yeniden ortaya çıkan İslamcı antisemitizm, anarşist sol ve aralarındaki o garip bağ ile tüm gücüyle geri geldi (Netanyahu, 2013).

Netanyahu, 2023 Kasım'ında düzenlediği basın toplantısında Filistinlileri Eski Ahid'de adı geçen Amalek kabilesine benzetti. Söz konusu pasaj, İsrailileri Amaleklilere karşı savaşlarında kadın, çocuk, yaşlı ve hatta çiftlik hayvanı ayırımı yapmadan tüm canlıları yok etmeye ve şehirleri yıkmaya çağırılmaktadır. Metne atıfta bulunan Netanyahu şunları söyledi: "Amalek'in size ne yaptığını hatırlamalısınız, diyor kutsal kitabımız." "Hatırlıyoruz, savaşıyoruz. Gazze'deki, Gazze çevresindeki ve İsrail'in diğer tüm bölgelerindeki cesur güçlerimiz ve savaşçılarımız bu Yahudi kahramanlar zincirine katılıyor" dedi. Bu zincirin 3.000 yıl önce başladığını ifade eden Netanyahu, "Kahraman güçlerimizin ana bir hedefi var, kana susamış düşmanı tamamen yok etmek ve bu ülkedeki varlığımızı sağlamak" dedi (Anadolu Ajansı, 2023).

İsrail'in günümüz dünya toplumuna yönelik yukarıdaki demeçlerde beliren ayrımcı ve ötekileştirici devlet politikalarının dünya kamuoyunun gözünden kaçmadığı bir gerçek olmakla birlikte bu politikalara yönelik uluslararası hukuk gözetilerek hiçbir yaptırım uygulanmadığı ve hatta dünya medyasında bu duruma yönelik gerekli dillendirmelerin yapılamadığı, yapanların sansüre uğradığı

görülebilmektedir. Bu noktadan bakıldığında “Antisemitizm” kavramının dünya kamuoyunun İsrail’e yönelik haklı eleştirilerinin önüne geçilmesinde işlevsel bir sopa olarak kullanıldığını söylemek gerekir. Öte taraftan belki de Antihumanizm kavramıyla ifade edebileceğimiz Yahudilerin geri kalan tüm milletleri dışlamacılığına karşı söylem oluşturma veya eleştiri getirme teşebbüsleri dikkat çekici bir biçimde uluslararası medyada görünmez hale gelebilmektedir.

Örneğin Nisan 2023’te Başbakan Netanyahu’nun “Kralın Tevratı: Yahudi Olmayanları Öldürme Yasaları” adlı esere onay mektubu verdiği için tutuklanan Haham Yaakov Yosefi halka açık konuşmasında tutuklamanın illegal oluşuna atıfta bulunarak selamlamasına (Estrin, 2010) dünya kamuoyu tarafından birkaç istisna dışında gereken güçlü tepkinin verilmediği görülür. Söz konusu istisnalara örnek nitelikte tepkilerden biri olarak Rachlevsky’nin ifadeleri dikkat çekmektedir:

“Hiçbir Batılı lider, istese bile Netanyahu’nun insanlık dışı açıklamalarına benzer açıklamalar yapmaya teşebbüs edemez. Batı’da hiç kimse “Yahudileri öldürme yasaları” ya da “Hıristiyan olmayanları öldürme yasaları” ya da “beyaz olmayanları öldürme yasaları” üzerine kitaplar yayınlamaz. Böylesi bir durum karşısında kişi doğruca hapis haneye götürülür ve bu işin faillerini selamlayan herkes kamu hizmetinden atılır. Yahudi karşıtlığında aşırılığa kaçtığı iddia edilen İslam ülkelerinde bile tam bir paralellik bulmak mümkün görünmemektedir. Herhangi bir dünya ülkesinde “Yahudileri öldürme kanunları” ya da “İslam ırkından olmayanları öldürme kanunları” üzerine kitaplar yoktur. Evet, intihar eylemlerini ve Siyonistlerin öldürülmesini destekleyen dini gruplar olmuştur. Ancak dünya kamuoyunda ırkçı cinayetler için asla genel bir izin verilmemiştir. Öte taraftan İsrail, Holokost tecrübesinden sonra kurulan bir ülkenin başbakanının, Yahudi olmayanları öldürme yasaları üzerine bir çalışmayı destekleyen bir hahamı selamladığı ırkçı bir toplum haline gelmesi dünya kamuoyunca sessizce izlenmektedir” (Rachlevsky, 2023).

Bu açıdan bakıldığında İsrail özelinde ötekinin kolektif belleğinin, kendi belleğinin inşası yoluyla yok edilmesi, ulusal kimliklerin oluşumunda merkezi bir unsurdur. Kolektif hafızalar somut tarihsel güç ilişkileri, çıkarlar ve kavramsal imkanlar ve sınırlamalar dahilinde üretilirken, yayılırken ve tüketilirken doğrudan ve sembolik şiddet önemli bir rol oynar (Margalit, 2002, s. 45). Filistin/İsrail diyalektiğinde, Yahudilerin kolektif hafızası, kendi toplumsal benliklerinin yeniden inşasını güvence altına almak için iç ve dış şiddetin bir parçası olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Dahası İsrail’in Filistinlilerle olan çatışmasının itici gücü “öteki”nin tamamen olumsuzlanması olan diyalektik bir sürece denk gelmektedir. Bu diyalektik içinde, İsrail devlet politikalarının “öteki”nin mağduriyetini tamamen yadsıma üzerine kurulu olduğu ve İsrail’in kendi toplumunu tek mağdur olarak gördüğü bir gerçektir. İsrail’in bir devlet olarak güç ilişkilerinin ve dinamiklerinin merkezlerini ele geçirmek için kullandığı orantısız şiddet, bir yandan kendi anlatısını, çıkarlarını, değerlerini, sembollerini, hedeflerini ve kriterlerini daha 'etkin' bir şekilde konumlandırmayı amaçlarken, diğer yandan da ötekinin marjinalleştirilmesini, dışlanmasını veya yok edilmesini güvence altına almaya çalışır. Bu eylem planında uzlaşmazlığın üstünlüğü vardır ve karşı tarafla diyalogun bir başlangıç noktasını bulma şansı yoktur. Kolektif benlik inşasında, “öteki”nin ötekiliğinin meşruiyetinin yadsınması, “öteki”nin mağdurlaştırılması ve ötekinin acısının kabul edilmemesi birbirlerine ayrılmaz bir şekilde bağlanır. Kendini mağdur ilan etme, “öteki”ne yapılan kötülüğü kabul etmeyi reddetme ve tek mağdur olma ısrarı, “öteki”nin konumunu yansıtan bir tür pratikte birleşir. İsrail ve Filistinlilerin bir arada yaşaması söz konusu olduğunda, mağduriyet hafızasının kontrolü için verilen mücadele bir ölüm kalım meselesidir ve hem gerçeklik hem de hafıza olarak acı ve ölüm felsefi, siyasi ve varoluşsal meselelere dönüşür (Gur-Ze’ev ve Pappé, 2003, s. 108).

"Öteki" kavramı, Hegel’in meşhur "efendi ve köle diyalektiği" (ya da "efendi-köle ilişkisi") ile daha derin bir şekilde işler. Efendi ve köle arasındaki ilişki, özdeşlik ve ötekilik arasındaki gerilimin somut bir örneğidir. Bu diyalektikte, iki bilinç arasında bir güç mücadelesi vardır. Efendi, köleyi öteki olarak kabul eder ve bu ötekilik üzerinden kendisini tanımlar. Ancak, köle de bu ötekiliği içselleştirerek bir tür özgürlük kazanır. Efendi, başlangıçta köleyi "öteki" olarak görüp onu egemenlik altına alırken, köle sürekli olarak çalışarak ve dünyayı dönüştürerek kendisini geliştirir. Buradaki ana fikir, efendinin özgürlüğü, kölenin emeğine bağlıdır, ama köle, kendi bağımsızlık ve bilincini geliştirdiği için nihayetinde daha yüksek bir özgürlüğe ulaşır. Bu, Hegel’in “özgürlüğün” bir tür

karşıtlık ve bağımlılıklar içinde ortaya çıkma sürecini vurguladığı önemli bir noktadır. Hegel'in felsefesinde, "öteki" yalnızca bireysel bir kavram değil, aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Toplumsal bilinç, bireylerin birbirleriyle ilişkileri üzerinden şekillenir. Bu ilişkiler, bireylerin kendilerini tanıma süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumsal bilinç, "öteki" ile karşılaşarak gelişir ve bir "özdeşleşme" süreci başlatır. Kişi, toplumsal normlar ve değerler aracılığıyla kendisini tanır ve bu süreçte ötekiyle olan ilişkisi, kimliğin bir yapı taşı olur (Hegel, 63-70)

Bu bağlamda, Hegel'in düşüncesinde öteki, sadece bireylerin kimliklerini tanımlamaları için gerekli bir dışsal unsur değil, aynı zamanda toplumsal yapıların, normların ve değerlerin de bir yansımasıdır. Birey, toplumun içinde, diğerleriyle ilişkisi içinde kendini inşa eder. Toplumsal öteki, bireyin toplum içindeki yerini keşfetmesinde ve özgürlüğünü anlamasında önemli bir rol oynar. Hegel'in "Tin'in Fenomenolojisi"nin sonunda, öteki kavramı, bireysel ve toplumsal bilincin birleştiği bir noktada çözülür. Birey, kendisini ve toplumu bir bütün olarak anlamaya başladığında, mutlak bilinçe ulaşır. Burada öteki, artık bir engel değil, kendiliği ve toplumsal yapıyı birleştiren, her şeyin iç içe geçtiği bir varlık haline gelir. Yani, başlangıçta "öteki" olarak gördüğümüz şey, tinin nihai evresinde kendiliğin bir parçası haline gelir. Öteki, Hegel'in felsefesinde sadece bir dışsal engel değil, aynı zamanda tinsel bir özdeşlik sürecinin bir aşamasıdır. Birey, "öteki" ile olan ilişkisini dönüştürerek, kendi içindeki bölünmüşlükleri aşar ve özdeşleşmeye ulaşır. Tinsel gelişim, ötekiyle karşılaşarak, onunla ilişkisini kurarak ve nihayetinde ötekiyle birleşerek gerçekleşir. Bu birleşme, özdeşliğin, özgürlüğün ve bilincin tam olarak kendiliğe dönüşmesinin yoludur (Hegel, 41-46).

İsrail'in Filistin halkını ötekileştirmesi, Hegel'in felsefesinde tarif edilen ben ve öteki ilişkisini toplumsal ve politik bir düzeyde somutlaştıran bir örnek olarak değerlendirilebilir. Hegel'in "öteki" kavramı, İsrail'in Filistinlileri dışlama, yok sayma veya ötekileştirme sürecini anlamada önemli bir anahtar sağlar. Bu durum, tarihsel ve siyasi bağlamda bir grup insanın, kimlik ve varlıklarını başka bir grup tarafından dışlanarak yeniden inşa edilmesini içerir. İsrail devleti, kendi kimliğini inşa ederken, Filistin halkını bir öteki olarak tanımlamış ve bu kimlik inşası, Filistinlilerin toprağını, kültürünü, haklarını ve varlıklarını inkâr etmek üzerinden şekillenmiştir. Hegel'in felsefesinde, ben (İsrail) kendi varlığını öteki (Filistinliler) üzerinden inşa etmeye başladığında, bu karşıtlık bir ayırım ve ayrımcılıkla sonuçlanır. Filistinliler, Hegel'in felsefik projeksiyonunda, öteki olarak hem politik hem de kültürel olarak marjinalleşmiş ve yabancılaşmış bir grup haline gelirler. İsrail, Filistin halkını toplumsal ve kültürel bir yabancı olarak tanımlayarak, bu halkı dışlayıcı bir politikaya tabi tutmuştur. Bu süreç, Hegel'in söylediği gibi, hem bireysel hem de toplumsal bir ötekileştirme pratiğidir. Filistinliler, fiziksel olarak yerinden edilme, kimlikleri reddedilme, hukuksuzlaştırılma ve etnik temizlik gibi çeşitli stratejilerle ötekileştirilmişlerdir. Bu, bir grubun (İsrail) kendisini tanımlamak için diğerini (Filistinliler) dışlaması ve bu dışlamadan beslenen bir toplumsal yapı oluşturmaya sürecini yansıtır.

Hegel'e göre, ben ve öteki arasındaki çatışma, sadece kimliklerin değil, aynı zamanda özgürlüğün de inşasına dair bir süreçtir. Bu çatışma, her iki grubun ötekileştirilmiş bir kimlik edinmesine yol açar. İsrail ve Filistin arasındaki çatışma, her iki tarafın da birbirini öteki olarak görmesi ve bu ötekileştirmenin toplumsal yapıyı, tarihsel hafızayı ve bireysel kimlikleri şekillendirmesidir. Filistinliler, İsrail tarafından sürekli olarak yabancılaştırılmış ve bu durum toplumsal yapılarındaki çatlakları derinleştirmiştir. Hegel'in felsefesinde, özgürlük ve tanınma (recognition) kavramları çok önemlidir. Hegel, öteki ile karşılaşmayı ve onu tanımayı özgürlüğün bir aracı olarak görür. Bu bağlamda, Hegel'e göre, toplumsal barış ve kimliksel bütünleşme ancak ötekini tanıma ve eşitlik temelinde bir uzlaşma ile mümkün olabilir. İsrail ve Filistin çatışmasında da bir uzlaşma ve karşılıklı tanıma süreci gerekli olabilir. Hegel'in özgürlük anlayışına göre, yalnızca öteki'ni tanımak hem özgürlük hem de toplumsal barış için temel bir adımdır. Bu, karşılıklı saygı, eşitlik ve adaletin sağlanmasında kritik bir ilkedir. Ancak, bu tanıma ancak ötekileştirme ve marjinallikten arındırılmış bir süreçle mümkün olacaktır.

Bu makalenin amacı, İsrail-Filistin çatışmasında mağduru kim olduğunu kanıtlamak için argümanlar sunmak değildir. Dahası İsrail toplumunun bir yüzyıldır içinde bulunduğu çatışmanın bir tarihçesini çıkarmak ve neyin ne zaman ve nasıl olduğuna dair bir kronoloji sunmak da değildir. Makalenin amacı daha ziyade, İsraililerin kendi hafızalarında ve temsillerinde nasıl var olduklarını ve

genellikle mağdur oldukları inancı etrafında nasıl inşa bir bilinç inşa ettiklerini ve hatırlama ve bazen unutmaya yoluyla kendilerini üzerinde savaştıkları topraklarla nasıl ilişkilendirdiklerini tartışmaktadır. Elbette her iki tarafın da yararına olacak barışçıl bir çözümün peşinde olan İsraililer ve Filistinliler var. Hem İsrail hem de Filistin tarafında, birlikte hareket edenlerin yanı sıra, yerleşik anlayışlara karşı çalışan, hükümetlerinin tutumuna muhalefet eden ve diğer tarafa karşı objektif bir tutum içinde olan Bar-Tal ve Antebi (1992, 2007), Bishara (1997), Nevo (1989), Said (1997), Butler (2012), Pappe (1995), Kimmerling (1993), LaCapra (1998), Sarayah ve Bashir (1997) gibi çeşitli düşünür, entelektüel ve akademisyenler de vardır. Ancak, bunların sesi hala marjinal kalmakta, çalışmalarındaki söylem ve çıkarımlar dünya kamuoyunda layık olduğu değeri görmekten uzakta kalmaya devam etmektedir. Söz konusu sürekliliğe sahip sürecin kolektif hafıza olgusuyla yakın ilişkisi vardır ve bu makalenin temel amacı İsrail toplumunun sahip olduğu hafızayı incelemektir.

Yöntem

Bu makalenin yazım sürecinde içerik analizine bağlı kalarak Yahudi kimliğinin ve kolektif hafızanın nasıl şekillendiği üzerinde durulmuştur. Örneğin, Holokost, İsrail'in kuruluşu, Arap-İsrail savaşları gibi olayların medya aracılığıyla nasıl hatırlatıldığını incelemek, bu olayların kolektif hafızadaki yerini anlamaya yardımcı olabilir. Bunun yanında Holokost ve İsrail'in kuruluşu gibi olayları anlatan yazılı ve görsel kaynaklar, bireysel ve toplu hafızanın nasıl şekillendiğini ortaya koyabilir. Bu kaynaklarda yer alan anlatılar, toplumsal hafızanın bireysel düzeyde nasıl işlediğini ve kolektif hafızanın nasıl inşa edildiğini gösterir. Özellikle Yahudi toplumunda kültürel ve sosyal hafızanın teşekkül sürecine bakıldığında Yahudi dinî metinlerin gözden geçirilmesi gerekir. Zira Talmud, Tevrat, tarihî yazılar ve diğer kültürel materyaller de kolektif hafızanın inşasında önemli rol oynar. Bu metinlerin zamanla nasıl şekillendiği ve günümüz Yahudi topluluklarındaki etkileri konumuz açısından yeri geldiğinde incelemeye tabi tutulmuştur.

Söylem analizi, bu çalışmanın yapılabilmesi için başvurulan diğer bir yöntemdir. Toplumların dilini, özellikle de tarihsel olayları nasıl temsil ettiklerini, anlamlandırdıklarını ve bu anlamların nasıl toplumsal hafızaya dönüştüğünü incelemeye yönelik söylem analizi önemli bir yöntemdir. Bu yöntem, İsrail'in ve Yahudi halkının tarihini anlatan söylemlerin derinlemesine analiz edilmesine olanak tanır. Örneğin resmi söylemler, İsrail hükümetinin, eğitim sisteminin veya dini kurumların tarihsel olaylara dair kullandığı dil, kolektif hafızanın nasıl şekillendiğini gösterebilir. Dahası Holokost anma törenleri, Yahudi Bağımsızlık Günü gibi resmi söylemler, belirli tarihsel olayların toplumsal hafızada nasıl yer edindiğini ortaya koyar. Bunun yanında Arap-İsrail Çatışması özelinde İsrail ve Filistin arasındaki çatışmalar, her iki tarafın kolektif hafızasında önemli bir yer tutar. Her iki tarafın söylemi, tarihsel olayları nasıl hatırladığını ve bu hatıraların günümüzdeki toplumsal ve politik kimliklerle nasıl ilişkilendirildiğini incelemek önemlidir. Yine konumuz dahilinde Yahudi halkının toplumsal hafızasında yer eden mitler, efsaneler ve kahramanlık öyküleri, kolektif kimliği güçlendiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mitlerin nasıl anlatıldığı ve nesilden nesile aktarıldığı, toplumun tarihsel hafızasında nasıl bir yer tuttuğunun anlaşılmasında önemli bir rol oynar. İsrail devlet tarihi üzerine eski yazılı belgeler, arşivler, kitaplar ve gazeteler gibi birincil ve ikincil kaynaklar incelenerek belge analizi yapılmıştır. Sonuç olarak Yahudi toplumunun dinsel tarihinin belirli dönemlerini kronolojik sıraya göre analiz edilmiş, tarihsel olayların toplumsal hafıza üzerindeki etkisi kronolojik açıdan ele alınmıştır. Öte taraftan Yahudi tarihini ve toplumsal hafıza pratiklerini olgusal açıdan değerlendirmek adına Maurice Halbwachs ve Aleida Assmann gibi teorisyenlerin toplumsal hafıza üzerine geliştirdikleri kavramlara ve teorilere yer verilmiştir. İsrail'in tarih ve hafıza inşasında nasıl bir ideolojik çerçeve oluşturulduğu, bu hafızanın hangi güç dinamikleri altında şekillendiği söz konusu teorilerle ilişkili biçimde post-kolonyal ve post-yapısalcı yaklaşımlar temelinde eleştirel bir şekilde incelenmiştir.

Araştırma Etiği

Bu çalışma açık kaynaklardaki verilere dayalı yazılmış olduğundan etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kutsal Tarih Bilinci ve Toplumsal Hafıza: Mağduriyet Algısının İsrail Toplumunun Ulusal Kimlik İnşasındaki Yeri

Tarihsel hafıza meseleleri, kimlik politikalarının yükselişinde, özellikle de dünya genelinde sivil ve etnik çatışmaların körüklenmesinde kilit bir rol oynamıştır (Bell, 2006, s. 1). Hafıza ve kimlik arasındaki ilişkiyi, yani geçmişin hatırlanma biçimleri ile bireysel veya kolektif benlik duygusunun oluşumu arasındaki etkileşimi, ele alan geniş literatürden temel bazı noktaların incelenmesi, bu bağlamda anlamlı katkılar sağlayabilir.

Birincisi, kimlik ve hafıza karşılıklı olarak oluşturulur. Allan Young (1995, s. 221) hafızayı “benliğin varlığının kaydı olduğu kadar kanıtı olarak da görmek gerektiği”ni söylerken hafıza üzerindeki mücadeleyi de benliğin en değerli varlıkları üzerindeki mücadele" olarak tanımlar. Geçmişe dair bir hafıza olmadan, kişinin kim ya da ne olduğunu söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte, özellikle siyasette bireysel ya da kolektif hafızadan ziyade bu ikisi arasındaki ilişki üzerinde kamuoyuna dönük söylemler geliştirilir. Öte taraftan kimlik, dini, ulusal, etnik ya da toplumsal cinsiyet gibi sosyal kategorilerle, hafıza ise ister bireysel ister kolektif olsun, sosyal bağlam ve tarihsel deneyimle ilişkilidir. İlk bellek kuramcılarında Maurice Halbwachs'ın (2020, s. 40) iddia ettiği gibi: “bireyin kendisini grubun perspektifine yerleştirerek hatırladığı söylenebilir, ancak grubun hafızasının kendisini bireysel hafızalarda gerçekleştirdiği ve ortaya koyduğu da unutulmamalıdır.”

İkinci olarak, hafıza gerçekliği "olduğu gibi" yakalayan ya da yansıtan bir kamera gibi değildir. Daha ziyade insanların kendileri ve başkaları hakkında anlattıkları hikayelerin bir ürünüdür ve bu nedenle geçmişe aktif bir anlam verme sürecini içerir. Bu hikayeler, daha genel olarak anlatı gibi, doğru ve yanlış ahlaki düzeni içinde var olan başkaları tarafından doldurulur; hiçbiri yalnızca geçmişle ilgili olmayan, ancak şimdiki zamanda ve gelecekte de eylem için etkileri olan bu hikayelere duygular eklenir. Bu açıdan önemli olan, aktörlerin bugünle dinamik bir ilişki kurarak geçmiş nasıl ürettikleridir (Collins, 2004, s. 22). Hafıza bir performanstır ve bu üretim her zaman sosyal bir dünya ve halihazırda var olan bir söylemsel evren içinde gerçekleşir; bu da zorunlu olarak belirli formülasyonları şekillendirir, sınırlar ve diğerlerini dışlayarak meşru kılar.

Üçüncü olarak, hafıza alışkanlık haline gelebilir, verili bir kimliğe destek sağlayabilir ve bir kültürün pratikleriyle örülebilir; ancak, şekillendirilebilir olduğu için, aynı zamanda tartışmalı ve değişime tabi olabilirler. Václav Havel (1990, s. 43) hafızanın nasıl alışkanlık haline gelebileceğine dair bir örnek sunmaktadır: “Yirmi ya da otuz yıl önce ordudayken pek çok belirsiz macera yaşadık ve yıllar sonra bunları partilerde anlattık ve birdenbire hayatımızın o çok zor iki yılının, hafızamızda standart bir biçimde yer etmiş ve her zaman standart bir şekilde, aynı kelimelerle anlatılan birkaç olayda bir araya geldiğini fark ettik.”

Hafıza yalnızca söylenenlerin değil, bize yapılanların ve bizim verdiğimiz tepkilerin de anlatımıdır. Bu nedenle, zaman içinde tekrarlandığında ve medya aracılığıyla büyütüldüğünde alışkanlık haline gelebilecek eylemleri ve başkalarıyla etkileşimleri anlatır. Örneğin, travmatik bir aşağılanma anısı, tekrar tekrar yaşandığında, alışkanlık haline gelebilir, böylece kimliğin ve başkalarıyla ilişkilerin temelini oluşturan pratikleri yapılandırabilir, öyle ki önceki yaşam, alışkanlıkla canlandırıldığı için şimdiki zamanda yansıtılır (Fierke, 2006, s. 56). Dolayısıyla, sadece belirli olaylar geçmişin anlatılarına yerleşmekle kalmaz; kayıp, yas veya yas tutamama ve travma ile ilgili duygu ve uygulamalar da şimdiki zamandaki pratikleri yapılandırabilir.

Mağduriyet kavramı da kolektif hafızanın en önemli bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağdur, Türkçe’de "baskıcı ya da yıkıcı bir kurum veya kişi tarafından acı çekmeye mahkûm edilen ya da indirgenen kişi" olarak tanımlanmaktadır. Mağdur kelimesi gündelik dilde bireysel bir kimlik ve konuma işaret ederken sosyal bilimlerde literatüründe ise belirli topluluğun veya kurumun, başka bir topluluğu sahip oldukları haklardan men etme, sömürme gibi eylemler neticesinde bu topluluğun düştüğü olumsuz koşulları tanımlamak için kullanılabilir. Dahası bazı durumlarda, belirli bir topluluk kendisine mağdur statüsü verebilmektedir. Mağduriyet, ilk bakışta olumsuz bir terim gibi görüldüğünden ve söz konusu topluluğun güçsüzlüğüne ve çaresizliğine vurgu yapıldığından, bu

topluluğun kendisini bu kavram etrafında inşa etmesi garip bir tercih gibi görünebilir. Bununla birlikte, bu kavramın olumlu çağrışımları da vardır; zira mağdur, yaşadığı acılar nedeniyle sorumluluk ve suçlamalardan kurtulmuştur ve yanlış yaptığı eylemlere rağmen her zaman için kendisini haklı çıkarma fırsatını elinde tutar (Marton, 2004, s. 73). Martin Jaffee'nin söz konusu duruma işaret eden iddiasında denildiği gibi, mağdur yok edilirken, mağdur edeni alt edecek şekilde yeniden doğarak galibiyetini ilan eder (Jaffe, 1991, s. 230-231).

Mağduriyet, kuşkusuz Yahudi tarihsel mirasının önemli bir parçasıdır (Hareven, 1983, s. 150). Eski İsrailoğulları'nın Mısır'da köleleştirilmesi ve baskı altına alınması ile İsrail topraklarına giderken Sina çölüne kaçışlarını (exodus) anlatan Eski Ahid hikayesi, Yahudi (ve daha sonra İsraili) kolektif hafızasının ve kimliğinin özünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda mağduriyetten, baskıdan ve sömürüden kurtulmak isteyen Yahudiler için (örneğin ulusal, etnik, dini ve sosyal) neredeyse evrensel bir paradigma haline gelmiştir (Walzer ve Said, 1986, s. 233).

Hikâye kısaca şöyledir. Kenan ülkesinde yaşanan şiddetli bir kıtlıktan sonra, İsrail ulusunun kurucu babalarından biri olan Yakup'un ailesi Mısır'a göç eder; Yakup'un uzun süredir kayıp olan oğlu Yusuf, kendilerinin haberi olmadan Mısır'ın fiili yöneticisi olmuştur (Mısır kralı Firavun'un vekili olarak). Yakup ve yanındakiler başlangıçta çok iyi karşılanırlar, "Mısır ülkesinin en iyi yerlerine" (Eski Ahid, Yaratılış, 45, s.18) yerleşmeye davet edilirler, ancak yıllar sonra (Yahudi tarihinde sık sık olduğu gibi), "Yusufu tanımayan" yeni bir Firavun iktidara gelir. İsraililer daha sonra baskıcı bir köleliğe mecbur bırakılır ve hatta Firavun yeni doğan tüm İsraili erkek çocukların öldürülmesine karar verir, bu da İsrail halkını tamamen yok edecektir. Mısırlıların üzerine on bela gönderildikten ve orduları dalgalar tarafından yutulduktan sonra Musa ve Harun, Tanrı tarafından İsrailileri kurtarmak için gönderilir ve onları denizden çöle götürürler. Çölde Tanrı onlara Tevrat'ı (yani İbranice yazıları) verir ve eski nesil, yani çöl nesli yok olurken kölelik tarafından bozulmamış yeni bir nesil ortaya çıkana kadar kırk yıl boyunca dolaşırlar. Daha sonra Tanrı tarafından İsrail topraklarındaki Kenanlı kabileleri fethetmeleri için görevlendirilirler (Eski Ahid, Çıkış, 1:8).

Yahudilerin daimî bir mağduriyete yazgılı olduğu düşüncesi, her yıl dünyanın hemen her yerindeki Yahudi evlerinde Hamursuz Bayramı sırasında okunan (aslında söylenen) Hamursuz Bayramı Haggadası'ndaki son derece tüyler ürpertici ayette yer almaktadır. Şöyle der: "Çünkü sadece bir kişi bizi yok etmek için bize karşı ayaklanmadı, her nesilde bizi yok etmek için bize karşı ayaklandılar." Beşinci yüzyıl civarında yazıldığı düşünülen bu ayetin güncelliği sonsuz gibi görünmektedir. Hem Yahudi tarihinin tedirgin edici bir özetini hem de gelecek nesiller için Yahudi geleceğine dair aynı derecede tedirgin edici bir kehanet vizyonunu akla getirmektedir. Dolayısıyla bu nesnelleştirilmiş kültürün anlamına sınırsız bir süre boyunca temas edildiğinde bir anda erişilebilir. Bu anıların ne kadar süreyle var olacağı, bir grubun bunları ne kadar süreyle kendisi için uygun olarak algıladığına bağlıdır. Belirli olayların hatırlanması yalnızca geçmişle değil, aynı zamanda arzu edilen bir geleceğin meşrulaştırılmasıyla da ilgilidir. Bu nedenle kültürel hafıza tek tip ve katı değildir, pozitif bir kimlik yaratmak ve ahlaki bir pusula oluşturmak amacıyla zamana ve topluma göre değişiklik gösterir. Ulusal kolektif hafızalar söz konusu olduğunda, bu ahlak genel olarak iki şekilde kategorize edilebilir: Adalet ya da adaletsizlik hikayeleri. Grubun kendi tarihine karşı tutumu, hatıranın içeriğinin yönünü belirler (Klar, 2019, s.86).

"[...] (Kolektif ulusal hafıza), kahramanca bir tarih imgesinin semantiği içinde işlenebilmeleri koşuluyla, tarihsel yüceltme anlarına olduğu kadar aşağılanmaya da açıktır. Söz konusu tarihsel imge içinde kurban rolü de arzu edilir çünkü bu rol masum acıların pathos'u tarafından dönüştürülür. Öte yandan, suçluluk ve utanç anlarının ulusal hafızaya entegre edilmesi zordur çünkü olumlu bir kolektif benlik imajına entegre edilemezler" (Assmann, 2008, s. 49-51). Yahudi tarihi özelinde düşünüldüğünde ise suçluluk ve utanç anlarının travmasından kurtulmanın yegâne başvuru merciği "kutsal tarih" bilincinde yer alan "Tanrı'nın kutsal va'didir. Bu açıdan Siyonizmin ideolojik biçimde 19. yüzyıldan bu yana, kurban edilmiş bir tarihe atıfta bulunarak kurban oluşun acısının ve travmasının ancak 'va'dedilmiş topraklar' idealinin realiteye dönüştürülmesiyle atlatılacağı inancı vardır. Dolayısıyla İsrail toplumu için 'döngüsel kutsal tarih' bilinci ulus inşasının en önemli araçlarından biri olmuştur.

Döngüsel kutsal tarih bilincinin kaynağı şüphesiz Eski Ahid'tir. Eski Ahid'de anlatılan tarihi olaylarda adı geçen tüm aktörler günümüz İsrailinde karşılıkları bulunma suretiyle anlamlı hale getirilmeye çalışılır. Örneğin Mısır'daki mağduriyetin temel anlatısı olan "Mısır'dan Çıkış" öyküsünde Firavun ve ordusu denizde boğulmuş olsa da sonsuz bir korkutucu düşman hattı saldırmaya hazır bir şekilde ilerlemekteydi. Bunlardan ilki, çöldeyken İsraililere acımasızca saldıran göçebe bir kabile olan Amaleklilerdi. Buna karşılık olarak Tanrı, sadece çağdaş İsraililer için değil, gelecek nesiller için de etkili olacak bir emir yayınladı: "Mısır'dan çıktığınız zaman Amalek'in yol boyunca size neler yaptığını, sizi yolda nasıl karşıladığını ve siz bitkin ve yorgunken arkanızda kalanlara nasıl saldırdığını ve Tanrı'dan korkmadığını hatırlayın" (Eski Ahid, Yasanın Tekrarı, 5, s.18). "Bu nedenle Tanrınız Rab sizi çevrenizdeki düşmanlarınızdan kurtardığı zaman, Tanrınız Rab'bin size miras olarak vereceği ülkede, Amalek'in anısını göğün altından sileceksiniz; unutmayacaksınız" (Eski Ahid, Yasanın Tekrarı, 25, s.19). Yahudi irfanında Amalek, nesiller boyunca Yahudi halkının gelecekteki tüm düşmanlarının cisimleşmiş hali olmuştur. İki bin yıldan uzun bir süredir her yıl, Yahudilerin eski İran'daki düşmanları Haman'a karşı kazandıkları zaferin kutlandığı Purim festivalinden önceki Şabat'ta (Haman'ın Amaleklilerin soyundan geldiği kabul edilir), Yahudilere Amalek'in hatırasını silen bu ayetleri herkesin önünde okumaları emredilir ve o Şabat hatırlama Şabatı (Şabat Zekor) olarak bilinir (Klar, 2019, s. 86). Dolayısıyla, bu okumada yansıtılan öncelikli kaygı, iç grubun güvenliğini varoluşsal (ve ebedi) düşmanlarına karşı korumaktır. Böylece Firavun, uzun bir tarihsel düşmanlar silsilesinin sadece bir figürü haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında ajitatif duyguların yanı sıra tarihte Yahudilerin kendilerine biçtikleri kurban rolü önemli "kolektif hafızanın şekillendirilmesi ve kurumsal olarak pekiştirilmesinin" temel dayanağı görülebilir (Assmann, 2008, s.55).

İkinci Babil sürgününden Yeşu önderliğiyle Kenan yurduna dönüldüğü dönemden itibaren geleneksel Yahudi tarih bilincine, doğal evren ve insanlık tarihi, özellikle de Yahudi halkının tarihi üzerinde ilahi kontrol varsayımı hâkim olmuştur. Romalıların 70 yılındaki yenilgisinden ve sözde üçüncü Yahudi sürgününün başlamasından sonra yaşayan Yahudiler için bu tarih görüşü, Yahudilerin günahkârlığına ve bunun sonucunda ilahi olarak dayatılan acılara inanmaya dönüşmüştür. Yahudiler, İsrail'in Tanrı'yla yaptığı antlaşmanın gereklerini yerine getirmemeleri halinde ilahi cezaya çarptırılacaklarına dair peygamberlik öngörülerinin, İkinci Tapınak'ın yıkılmasının ardından ortaya çıkan acı verici sürgün koşullarında ve 70 sonrası Yahudilerin kendilerini içinde buldukları çeşitli ortamlarda açıkça görüldüğünden emin olmuşlardır. Kuşkusuz, Yahudilerin kusurları için korkunç cezalar öngören aynı peygamberler, takipçilerine Tanrı'yla nihai uzlaşma ve ilahi kurtuluş konusunda da güvence vermişlerdi. Vaat edilen bu kurtuluşun tam olarak ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği bir sırды (Britannica, 2024).

Birinci yüzyılda Filistinli Yahudiler arasında doğan Hıristiyan kilisesi, günah ve ceza arasındaki "Tanrıyla Ahidleşme" bağlantısını ve Yahudilerin sürgünde oldukları ve başarısızlıkları nedeniyle ilahi cezaya çarptırıldıkları inancını Mesih'in gelişini ret etme günahı ile yeni bir boyuta taşıyarak yeniden yorumlamışlardır. Hıristiyan düşünürlere göre, Yahudilerin cezalandırıldığı günah, Yahudilerin ilahi olarak öngörülen Mesih'i reddetmeleriydi. Bu günah o kadar korkunçtu ki Hıristiyan görüşüne göre nihai kurtuluş vadinin iptal edilmesiyle sonuçlanmıştı. Yahudilerle olan antlaşma ilişkisi ortadan kalkmış ve Kilise, Tanrı'nın insan ortağı olarak Yahudilerin yerini almıştır. Her ne kadar bu Hıristiyan görüşlerine Yahudiler tarafından şiddetle karşı çıkılsa da Yahudilerin ilahi cezaya katlandığına dair Hıristiyan anlayışı, Yahudiler için kendi kurtulmamış acı algılarını pekiştirmeye ve nihai kurtuluş inançlarının önemini vurgulamaya hizmet etmiştir (Gartner, 2009, s. 177).

Hem Yahudilikte hem de Hristiyanlıktaki tarihsel nedensellik, Aydınlanma'nın gelişiyile birlikte radikal bir şekilde yeniden kavramsallaştırılmış ve teolojik anlayış tarihin dinamiklerindeki aktif rolünden giderek uzaklaşmıştır. Yahudi geçmişinin Aydınlanma sonrası öğrencileri -hem Yahudiler hem de Yahudi olmayanlar- Yahudi tarihini, tüm insan topluluklarının maruz kaldığı baskılara maruz kalan bir insan topluluğunun destanı olarak tasvir ettiler (Chazan, 2015, s. 35).

İsrail'de tarihsel bilincin dönüşümünde en dikkat çeken yön kolektif hafızadan yeni bir tür tarihsel imgenin ortaya çıkmasıdır. Bu imge için özel anlamda "tarihsel bilinç" adı uygundur. Bu imgenin özü, yalnızca kolektif kimlik ve bütünlük yaratmak amacıyla geçmişin hatırlatılmasında değil,

aynı zamanda geçmişini anlama ve ona anlam verme çabasında yatmaktadır. Burada sadece tarih yazımıyla sınırlı bir geçmiş imgesinden değil, ayinlerde, şiirlerde ve hukukta ifade edildiği şekliyle kolektif hafızanın gerçek bir parçası olan klişe imgeden bahsetmek gerekir. Daha önceki Akdeniz kültürlerinin çoğu başlangıçlarını efsanevi zamanlarda, dünyanın yaratılış zamanına yakın bir zamanda resmederken, Yahudiler göçebe geçmişlerinin (“gezgin bir Aramlı benim babamdı”) ve tarihsel zamanda -ve nispeten geç tarihsel zamanda- bir ulus haline gelmelerinin anısını korumuşlardır. Tarihi zaman içinde ortaya çıkma bilinci İsrail inancına ilk tezahürlerinden beri eşlik etmiştir. M.Ö. dokuzuncu yüzyılda İsrail halkı Mısır'da bir kabileden bir ulusa dönüşmüştür ve Mısır'dan göç aşağılık duygusunun bir işaretidir ve aslında “İsraili bir adam ‘a kıyasla ‘İbrani bir köle’” terimi daha düşük bir sosyal statüyü çağırıyor. İsrail, gençliğine dayanan aşağılık imajını, Tanrı tarafından olgunluğa eriştirilecek ve tüm dünya toplumlarına va’dedilmiş topraklardan hükmedecek “Seçilmiş Halk” olma imajındaki kolektif hafızasıyla telafi etmiştir: İsrail, bir halk olmadan önce bile Tanrı'nın “toprağı” ve “mülkü”dür. Tanrı, bu halkın güvenliği ve başarısı için zamanın olaylarına aktif olarak katılmıştır, katılmaktadır ve katılacaktır. Böylece Kutsal Yazılar'da tarih bilinci, tarihin başlangıcı bilinci ve seçim bilinci iç içe geçmiştir (Funkestein, 1989, s. 20).

Geçmiş dair ortak bir hafıza, tüm toplumlar için birleştirici unsurlardan biridir. Tüm toplumların festivalleri, bayramları, duaları, takvimleri ve ritüelleri bir şekilde hatırlama ile ilgilidir ve İsrail halkı da bu konuda bir istisna değildir. Bununla birlikte, İsrail halkının hafıza ile özel bir ilişkisi olduğuna inanılmaktadır. İsrail bir "hafıza halkı"dır (Irwin-Zarecka, 1994, s. 57). Bu makalede üzerine sıkça durulduğu üzere bir topluluk duygusu, toplumsal bir kimlik, o topluluğun üyeleri arasında ortak bir hafızanın paylaşılmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla böyle bir durum tüm topluluklar için geçerlidir. Ancak İsraililerin geçmişle olan ilişkileri ve kendilerini hafıza yoluyla tanımlamaları genellikle özel bir durum olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni, MS 70 yılında İkinci Tapınağın yıkılmasıyla Romalılar tarafından topraklarından sürülen Yahudi halkının, nesiller boyunca kendilerini "azınlık" olarak gördükleri birçok ülkede yaşamış ve Eski Ahid'de kendilerine vaat edilen Kutsal Topraklara geri dönme ve orada kendilerine ait bağımsız bir devlet kurma zamanını beklemiş olmalarıdır. O zaman gelene kadar, dünyanın dört bir yanına dağılmış olan Yahudi halkı, geçmişini hatırlayarak bir cemaat duygusu inşa etmeye çalışmışlardır. Ancak 19. yüzyılda Siyonizm kurulduğunda ve ilk Siyonist öncüler Filistin'e vardığında "Yahudi tarihi" siyonizmi meşrulaştırma noktasında güçlü bir aygıt olarak tekrardan gündeme gelmiştir. Bunun temel nedeni İsraililerin Filistinlileri varoluşsal bir tehdit olarak algılamaları ve genel olarak Arap dünyasının demografik üstünlüğünden dolayı kendilerini tehdit altında hissetmektedirler (Irwin-Zarecka, 1994, s. 58).

Söz konusu tehditle baş etmek adına İsrail devletinin kuruluşundan bu yana toplumsal benliği tekrardan inşa etme ve siyonizmin amacını gerçekleştirmede “Yahudi tarihi”ni inceleme Yahudilerce ciddi bir girişim olmaya devam etmiştir. Ancak ilginçtir ki, Yahudilerin kendi tarihlerini incelerken sürgünde geçen iki bin yılı neredeyse devre dışı bıraktıkları görülür. Bu bir çeşit bilinçli düzeyde ortaya çıkan kolektif amneziden başkası değildir. Öyle ki Yahudilerin kendi tarihlerini iki bin yıl öncesinden başlayarak anlatmak ve sürgün dönemini paranteze alarak ilk Siyonistlerin Filistin'e gelişine geçmek siyonizmin amacına hizmet etmesi açısından daha işlevsel görünmektedir. Tam olarak neyin hatırlandığı, geçmişte hangi olayların önemli hangilerinin önemsiz olduğu, yorumlama gücünü elinde tutan Siyonist grup tarafından belirlendiğini söylemek gerekir. Nitekim "uluslar, devletler, kilise ya da bir şirket gibi kurum ve kuruluşlar bir belleğe 'sahip' değildir, kendileri için bir bellek oluştururlar. Bu bağlamda hafıza ile her zaman diyalektik bir ilişki içinde olan unutkanlığın gerekliliği de önemlidir. Bireysel tarihsel sabit noktaların seçilmesi ve bunlara odaklanması sonucunda, diğer olaylar kaçınılmaz olarak unutulur. Bu da temel bir psikolojik ihtiyaç olan tarihsel süreklilik ve homojenlik imajı yaratır. Anılar nihayetinde duygusal içerikle pekiştirilir (Assmann ve Czaplicka, 1995, s. 125-130).

On sekiz asırlık böylesi bir kopuş iki ideolojik girişime hizmet etmektedir. Birincisi, Yahudilerin diasporik tarihini Yahudi tarihinden çıkararak ve birinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında doğrudan bir köprü kurarak, Filistin'de Yahudilerden başka kimsenin yaşamadığı yanlısamasını güçlendirmektir. Söz konusu tarihsel kurgu ile fiziksel süreklilik hissi yaratarak, tarihsel boşluk sürgünün yol açtığı zararı telafi etmek, hatta silmek Siyonizm için daha makul görünmektedir

(Zerubavel, 2005, s. 117). İkinci olarak, sürgünde geçen yılların ihmal edilmesi, İsrail devletinin kuruluşu için bir gerekçe ve meşrulaştırma işlevi de görmektedir. Nitekim İsrail'in kurucusu ve ilk başbakanı David Ben-Gurion, "bir ulusun tarihi yalnızca ulusu tek bir bütün, ulusal bir birim olarak yaratan tarihtir, ulus içindeki bireylerin ve grupların başına gelenler değil. Zira 1800 yıldır halkların tarihlerinden oluşan dünya tarihinin dışında tutuluyoruz" diyerek Yahudi tarihi diye bir şeyin var olmadığını iddia etmiştir. Bu nedenle, İsraililere tarihlerini geri veren tek şey İsrail Devleti'nin kurulması olmuştur (Zertal, 2005, s. 93).

Hafızanın Karanlık Yüzü: Kolektif Amnezi ve Ötekinin İnkârı

'Ötekiler' fikri kolektif kimlik ile iç içe olan kolektif amnezi kavramından ayrılamaz. Bir grubun (örneğin bir ulusun) birlikteliği sayesinde insanlar 'biz' ve 'bizim' topluluğumuzun üyesi olmayanlar, yani 'ötekiler' olarak ikiye ayrılır. Böylece içsel ve dışsal olarak ortak bir kimlik oluşturulur. İçsel bir bağlantı, örneğin ortak bir soy veya ortak bir kültür (gelenekler, semboller, düşünce ve davranış kalıpları) inancı gibi çeşitli özellikler aracılığıyla ortaya çıkabilir. Ancak kimlik aynı zamanda etkileşime de dayanır. Bu nedenle, bu özelliklerden bazıları her şeyden önce kişinin kendi grubunu diğerlerinden ayırdığı için ortaya çıkar (Gur-Ze'ev ve Pappe, 2003, s. 51-55). Kimlik bilincinin eklenildiği ulus bilinci de "ötekiler"i çoğu zaman tehdit unsuru üzerinden anlamlandırır ve tanımlar. Daha açık ifade ile her ulusun tarihi, ulusal kimliğin gelişiminde temel unsur iken bu gelişim sürecinde "ötekiler" ulusal kimliğin 'tehdit edici' unsurları olarak damgalanmaktadır. Bu damgalamada öteki kavramı, Ulus devletin sınırları içinde ulusal topluluğa yerleşim olarak komşu olan ya da ulusal topluluk içinde yer alan ve onun etnik ve/veya kültürel saflığını ve/veya bağımsızlığını tehdit eden, daha doğrusu tehdit ettiği düşünülen başka bir ulus ya da etnik grubu ifade eder. (Triandafyllidou, 1998, s. 600).

Zaman içinde, çeşitli ve hatta birkaç grup tehdit olarak algılanan 'ötekiler' haline gelebilir. 'Ötekiler' grubunun mutlaka daha büyük veya daha güçlü olması gerekmez. Belirleyici faktör, kişinin kendi bağımsızlığına veya kendi kaderini tayin hakkına yönelik bir tehdit olarak algılanmasıdır. Grubun kimliği saldırıya uğrarsa, 'diğerleri' grubun sınırlarını tanımlamaya ve bir aidiyet duygusu yaratmaya yardımcı olur. Örneğin, grup ekonomik, sosyal veya siyasi bir kriz yaşıyorsa, 'ötekiler' bu krizleri tetikleyen sorunlardan dikkati dağıtma işlevi görür. Kriz çözülür ya da en azından geçiştirilir "çünkü insanları ortak bir düşman karşısında birleştirir, onlara 'kim olduğumuzu' hatırlatır ve 'farklı ve eşsiz olduğumuzu' vurgular" (Triandafyllidou, 1998, s. 608).

Kolektif hafızanın bir grubun kimliğini şekillendirdiği ve aidiyet ile aidiyetsizlik arasında, grup üyeleri ile 'ötekiler' arasında net bir çizgi çizdiği açıktır. Bu yapı, grup üyelerinin şimdiki zamana bakış açısını şekillendirmekte ve bu da 'ötekiler' ile etkileşimlerini etkilemektedir. Eğer bir grup işlenmemiş bir travmaya dayanıyorsa, geçmişin geçmişte kalmayıp şimdiki zaman üzerinde büyük bir etkiye sahip olması muhtemeldir.

Genellikle kimlik anlatılarının dışlayıcı olduğu ya da düşman bir ötekiye karşı tanımlandığı varsayılır (Smith, 2013, s. 201). Ancak Siyonist ya da İsraili kimlik anlatıları ne zaman içinde sabit kalmış ne de her zaman bir Arap ötekiyle ilişki içinde tanımlanmıştır. Bazı erken dönem Siyonist yazılar Araplar ve Yahudilerin ortak bir Sami geçmişi olduğunu tespit etmiş ve yerel nüfusu anlamaya ve tanımaya çalışmıştır. Ancak Araplar çoğunlukla Siyonist söylemde yer almadı ve dolayısıyla Filistin'in "topraksız bir halk için halksız bir toprak" olduğu iddiasında da görüldüğü gibi görünmezdi. Fierke Siyonizm için "gerçek" ötekilerin diasporik Yahudiler ve onların temsil ettiği her şey olduğunu savunmaktadır. İsraili kimliğinin Filistinliler ve Araplar karşısında, düşman "ötekiler" olarak inşa edilmesi, 1930'larda Yahudilerin bölgeye artan göçü ve Arapların artan direnişiyle birlikte ortaya çıkmıştır. "Asil vahşi" ya da cesur özgür Bedevi gibi eskiden romantize edilmiş imgelerin yerini "Yahudi yeniliklerinden faydalanmayı reddeden, kadın ve çocukların acımasız katilleri olan az gelişmiş bir toplum" aldı (Fierke, 2008). Milyonlarca Yahudi'nin yok edildiği Hitler'in Holokost'u, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İsrail devletinin güçlenmesine ivme kazandırdı. İsrail'in 1948'de kurulmasıyla birlikte Arap düşman ötekisi daha da katılaştı, ancak Holokost anısının İsrail ulusçuluğu anlatılarında seferber edilmesi ve İsrail'in Arap düşmanları ile Naziler arasında bir bağ kurulması

1960'lara, Eichmann Davası'nın sonrasına kadar ortaya çıkmadı (Zertal, 2005, s. 100). Bu, bir Yahudi anavatanının, tarihinin ve kimliğinin yokluğu ya da varlığı etrafında dönen bir muhalefetten, ötekinin varlığının, acılarının ve tarihinin inkârına dayanan bir muhalefete geçişi temsil ediyordu.

Akademisyenler, kolektif hafızanın inşasının hatırlama ve unutmanın dinamik bir şekilde iç içe geçmesinin gerektirdiğini göstermiştir (Zerubavel, 1995, s. 8-9). Sturken, 'bir kültürde geçmişin unutulmasının genellikle son derece organize ve stratejik olduğunu' belirtmektedir (Sturken, 1997, s. 7). Çeşitli 'kolektif amnezi' (Freud, 1939) veya toplumsal unutmaya türleri arasında ayırım yapmak mümkündür. Ricoeur (2006, s. 12) iki uç arasında bir süreklilik tanımlamaktadır: pasif unutmaya ve aktif unutmaya. Aktif unutmaya, seçici ve sistematik bir unutmaya biçimidir, genellikle 'örgütlü bir unutmadır', 'hatırlama işine ve aynı zamanda tarih işine aittir ... bu unutmaya, kurbanların unutulmasına indirgenir'. Aktif ve pasif unutmaya arasında, 'kişinin kendi bölgesinde işlenen zulümleri bilmeme, bunlardan haberdar olmama ve bunları sorgulamama yönündeki belirsiz bir arzu tarafından yönlendirilen bir kaçınma stratejisi' olan kaçınma tipi unutmaya yer alır (Connerton, 1989, s. 14)

Bugün İsrail toplumu ve siyaseti sürekli olarak Yahudi geçmişini hafızaya kaydetmekle meşguldür. İncil dönemine ve daha sonra Holokost'a vurgu yapan bu yeniden inşa edilmiş ve yeniden dönemlendirilmiş Yahudi tarihi, Siyonist ideolojinin ve ulus inşası sürecinin merkezinde yer almıştır ve hala çağdaş siyasi gündemlerin hizmetinde kullanılmaktadır (Zertal, 2005, s. 45). Aynı zamanda, İsrail toplumu ve siyaseti, Filistin geçmişinin aktif olarak unutulmasının yanı sıra kaçışçı unutmaya ile de karakterize edilmektedir. Sa'di, 'çoğu İsrailinin geçmişi gömmeye, bastırmaya veya görmezden gelmeye devam ettiğini', 'kurbanların sahneden kaybolduğu' bir 'anlatmama stratejisi' kullandığını ileri sürmektedir. Bu yaygın 'inkâr hali' veya hafıza baskısı çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Birçok İsraili akademisyenin çalışmaları da dahil olmak üzere, birçok Yahudi İsraili tarafından en güçlü şekilde bastırılan, inkâr edilen ve susturulan olay, Filistin Nakba'sıdır (Sa'di, 2007, s. 310).

Sa'di, Nakba'ya ilişkin ahlaki sorumluluğun inkârının üç biçimini tanımlamaktadır. Bunlardan ilki 'tarihsel olarak belgelenmiş şiddeti inkâr etmek ya da gizlemek'tir (Sa'di, 2007, s. 312) ki bu Cohen'in 'gerçeğin ya da gerçeğe dair bilginin inkâr edildiği' gerçek, olgusal ya da bariz inkâr olarak tanımladığı duruma paraleldir. İkincisi 'odağı daha az ilgili konulara kaydırarak Nakba'nın ahlaki gerekliliklerini etkisiz hale getirmek'tir. Üçüncü yöntem ise 'Nakba'nın gerçeklerini katı bir şekilde onaylamak ancak bunların ahlaki önemini inkâr etmektir'. Bu yöntem Cohen'in 'ima yoluyla inkâr' olarak adlandırdığı yöntemle benzerlikte olup, gerçeklerin 'geleneksel olarak ardından gelen psikolojik, siyasi veya ahlaki sonuçların' inkâr edildiği veya en aza indirildiği gerekçelendirmeleri, rasyonalizasyonları ve kaçamakları içermektedir (Cohen, 2013, s. 45). Son zamanlarda yapılan çalışmalar, İsrail toplumunda Nakba'nın gerçek inkârından ima yoluyla inkârına doğru bir kayma olabileceğini göstermektedir. Nitekim Peled-Elhanan'a göre, çağdaş İsrail okul kitapları 'her zaman Filistinlilerin sürgününü inkâr etmeye çalışmamakta, daha ziyade önlemlerini azaltmaya ve meşrulaştırmaya çalışmaktadır'. Dahası, okul kitapları 'bu Göçü 1948 savaşının olumlu sonuçlarından biri olarak sunmaktadır' (Peled-Elhanan, 2013, s. 87,79).

Ram, Nakba'nın unutulmasının üretildiği üç mekanizma tanımlamaktadır: anlatılan unutmaya, maddi unutmaya ve sembolik unutmaya (Ram, 2009, s. 366). "Tarihsel anlatının oluşturulması ve yayılması" olarak tanımlanan anlatısal unutturma, örneğin 1948 savaşına katılan Yahudi İsraililerin sessizliğini ve otosansürünü; Nakba'yı inkâr eden İsrail eğitim sistemini; Nakba'yı ihmal eden ve maskeleyen ya da Filistinlilerin yerinden edilmesini tasvir etmek için 'terk edilme anlatısı' yeniden üreten çoğu İsrail tarih kitabını, seyahat rehberini ve çeşitli resmi belgeleri; ve Filistinlilere ait alanların arkeolojik sit alanları listesinden yasal olarak çıkarılmasını içermektedir (Benvenisti, 2000, s. 58).

Örneğin Wermenbol'un (2021) İsrail'de okutulan ders kitaplarını ele aldığı çalışma Holokost'un müfredattaki özel sunumunun, Holokost'un tüm Yahudi ulusuyla evrensel bir ilgisi olan ve dolayısıyla her İsraili-Yahudi genç için geçerli olan benzersiz bir Yahudi trajedisi olarak açıkça tasvir edilmesine dayandığını göstermektedir. Aynı bu çalışmada, Nazi soykırım politikalarının bir sonucu olarak diğer grupların çektiği acıların görmezden gelinmesi, anakronik tarihsel bilgilerin

aktarılması yoluyla vurgulanmaktadır. Yine bu çalışmada tanımlanan Siyonist üst anlatının, Filistinlilerin 1948 Savaşı'ndaki kaderinin en aza indirilmesi gibi daha ileri dışlayıcı tezahürlerin temellerini attığını göstermektedir. Yahudi yıkımının merkez(ler)inden, “orada” galutta (İbranice: sürgün), “burada” İsrail'de yeniden canlanmaya doğru teleolojik bir hareketi gösteren ders kitapları, Siyonist girişim için Holokost sonrası bir gerekçelendirmeyi savunmakta ve sonuç olarak önceki krizden lekesiz bir iyileşme gerektirmektedir. Savaşın Siyonist, Siyonist-eleştirel ve revizyonist anlatıları arasında ayırım yapan bu bölümün ikincil analizi, 1948 Savaşı üzerine yeni tarihyazımı yazıları ortaya çıkarken, ders kitaplarında Filistinlilerin kitlesel göçünün faydalı ve pratik etkilerinin vurgulandığını göstermektedir. Bu anlatı doğrultusunda, sistematik bir sürgün politikası kesin bir şekilde bir kenara bırakılmakta ve bunun yerine, mucizevi bir yeniden doğuşu formüle eden geleneksel Siyonist tarih yazımının açık hatırlatıcıları kalmaktadır.

Maddi unutmaya, hem Filistinlilere ait evler, mahalleler, köyler, dini kültürel ve tarihi mekanlar gibi fiziksel kalıntıların yıkılması ve yok edilmesi hem de bunların Yahudiler tarafından yeniden iskan edilmesi anlamına gelmektedir. Meyve bahçeleri ve zeytinlikler de dahil olmak üzere Filistin tarımının büyük bir kısmı ve teraslar gibi tarımsal peyzaj yok edilmiş veya ihmal edilmiş ve tarım arazilerine el konulmuştur. Araziler üzerinde, bazen Filistin köylerinin kalıntıları üzerinde yeni Yahudi köyleri inşa edildi ve İsraili-Yahudi yetkililer Filistin köylerinin kalıntıları üzerinde ormanlar dikti, dinlenme parkları ve doğa rezervleri kurdu. Bu tamamen silme süreci esas olarak 1948-1949 yılları arasında gerçekleşti. Son olarak, sembolik unutmaya, köylerin, mahallelerin, sitelerin ve sokakların Arapça isimlerinin İbranice isimlerle değiştirilerek yeni bir sembolik harita üretilmesini ve böylece bunların egemen anlatı içinde evcilleştirilmesini içermektedir (Benvenisti, 2000, s. 130).

Shapira ve Raz-Krakotzkin, inkâr mekanizmalarının İsrail'in hem refleksif hem de dışsal olarak yüksek ahlak seviyesine ve Yahudi tarafında mutlak adalet duygusuna sahip bir devlet olarak imajının korunmasına nasıl katkıda bulunduğunu ve böylece dehşet, suçluluk duyguları veya benlik algısının zarar görmesiyle başa çıkmayı kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Hatta Raz-Krakotzkin, Filistinlilerin geri dönüş hakkından bahsetme korkusunun temelinde, Filistinlilerin geri dönüş hakkından yararlanmanın zorluğunun yattığını iddia etmektedir (Shapira, 2000, s. 55, Raz-Krakotzkin, 1993, s. 44-46). Öyle ki Filistinli mülteciler meselesini gündeme getirmeyi bile kesin bir dille reddetmek (geri dönüş hakkından bahsedilmesine itiraz etmek), ülkenin ‘Araplarla dolup taşması’ndan duyulan gerçek korkuyu yansıtmamanın ötesine geçmekte ve Siyonist ideolojinin temel varsayımlarından kaynaklanan öz-imajla mücadele etme kaygısını yansıtmaktadır’ (Krakotzkin, 1993, s. 44-48).

Son yirmi yılda İsrail'in unutmaya rejiminde çatlaklar oluşmaya başlamış ve özellikle entelektüeller ve sivil toplum grupları tarafından buna meydan okunmuştur. Bu sürecin en belirgin tezahürü 2002 yılında kurulan İsraili bir STK (bir insan hakları STK'sı değil) olan Zochrot'tur (İbranice'de 'Hatırlamak'). Zochrot, İsrail'deki Yahudiler arasında Filistin Nakba'sına ilişkin farkındalık yaratmayı amaçlamakta ve “Nakba'ya ilişkin bilginin, Yahudilerin Filistin Nakba'sında oynadıkları role ilişkin sorumluluklarını kabul etmeleri için gerekli bir koşul olduğunu ve bunun da Filistinlilerle gelecekte uzlaşmanın temel koşulu olduğunu” savunmaktadır. Sorumluluğun kabul edilmesi, Yahudilerin 1948'deki sürgün ve yıkım eylemlerine ilişkin ahlaki yükümlülüklerinin kabul edilmesinin yanı sıra Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkının tanınması ve hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir (Itamar, 2007).

Örneğin Zochrot'un 20. Yılına denk gelen 2021 yılında Zochrot yöneticileri ve üyeleri tarafından 4.000'den fazla katılımcı için ellinin üzerinde eğitim ve siyasi etkinlik düzenlendiği kuruluşun yıllık raporunda kayda geçmiştir. Söz konusu rapora bakıldığında Nakba'da yok edilen Filistinli topluluklara turlar, Filistin destek veren kuruluşlar ve gruplar için atölye çalışmaları, konferanslar ve paneller, kampanyalar, Filistinlilerin haklarını savunuculuk, araştırma ve hak ihlallerine tanık toplama faaliyetlerinin yer aldığı görülür. Zochrot üyeleri ayrıca, 2020 yılında, STK'nın sesini kısma, çalışmalarını sabote etme ve STK çalışanlarını şiddetle tehdit etme girişimlerine rağmen, Nakba'nın tarihsel hafızasını ve geri dönüş zorunluluğunu İsrail kamuoyunun bilincine taşımak için özenle çalıştıklarını ifade etmektedirler (Zochrot, 2021) Ancak hâkim kolektif inkâra karşı bu açık meydan okumaya rağmen ve hatta belki de bunun bir sonucu olarak, son yıllarda

aktif inkâra ve unutmaya yönelik artan bir eğilim de söz konusudur. Bu eğilim, bu inkârı kurumsallaştırmak ve resmi/meşru hafızayı, örneğin 'Nakba Yasası' gibi yasalar ve hükümet politikaları yoluyla tek hafıza haline getirmek için atılan adımlarda açıkça görülmektedir. Söz konusu adımların daha iyi anlaşılması adına Nakba Yasası hakkında özet bilgi vermekte fayda vardır: Genellikle Nakba Yasası olarak bilinen Bütçe Vakıfları Yasası Mart 2011'de İsrail Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bu yasa, “İsrail Devleti'nin Yahudi ve demokratik bir devlet olarak varlığını reddetmek” veya “Bağımsızlık Günü'nü veya devletin kuruluş gününü bir yas günü olarak anmak” olarak görülen eylemleri cezalandırmaktadır. Yisrael Beiteinu partisi tarafından sunulan yasa özünde, Arapça'da “felaket” anlamına gelen ve 1948 Savaşı sırasında ve sonrasında 800,000 kadar Filistinlinin yerlerinden sökülüp atılmasını ifade eden Nakba'yı anan Filistinli İsrail vatandaşlarını hedef almaktadır. Yasanın daha önceki bir taslağı Nakba'yı anmayı hapis cezasıyla cezalandırılabilir bir suç haline getiriyordu, ancak sonunda kabul edilen versiyon bunun yerine devlet tarafından finanse edilen kurumlara mali ceza verilmesini öngörüyor. Yasa, uluslararası hukuka son yıllarda Knesset'ten geçen ya da farklı aşamalarda değerlendirilmekte olan pek çok ayrımcı yasadaki biri olarak kabul edilmektedir. (Bkz. Bashir & Goldberg 2018, s. 2). Yasanın arka planına baktığımızda kolektif kimlik ve kolektif hafıza kolektif amneziyle karşılıklı bir ilişki içindedir. Zira hafıza kimliği oluştururken ve kimlik de hafızayı güçlendirirken yeri geldiğinde söz konusu güçlülüğün pekiştirilmesi için unutulması gerekenler unutulmalıdır (Ram, 2009, s. 366).

İsrail devletinin inşası tutarlı bir ulusal anlatının inşasını kolaylaştırdıysa, aynı zamanda Filistinlilerin kimliğini, hafızasını ve dolayısıyla tarihini ortadan kaldırma girişimine de karşılık geldi. Sürgüne eşlik eden Filistinlilerin toplumsal parçalanması, kolektif hafızanın yeniden inşasını engelleyen çeşitli faktörlerle birleşti. İlk olarak, Filistin'in üçte ikisinde İsrail devletinin kurulması, Filistinlilerin kolektif yaşamını parçalayarak üç farklı nüfus ortaya çıkardı: İsrail içindeki Filistinliler, Batı Şeria ve Gazze'dekiler ve mülteciler; (Said, 1979, s. 116) bu nüfuslar üç farklı kolektif deneyim ve hafıza çalışması alanını temsil ediyordu. Buna Körfez ülkeleri, Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ve başka yerlerdeki daha geniş Diaspora'daki Filistinliler de eklenmelidir. İkinci olarak, Arap tarihçiler yazılarında genellikle kendilerini baskın İsrail anlatılarından soyutlayamamışlardır (Makdisi, 1999, s. 78). Çeşitli savaşlarda Filistin arşivlerinin yaygın bir şekilde tahrip edilmesi ve kalanlara erişimin kısıtlanması, ayrıca sansür ve birçok Filistin üniversitesinin kapatılması bu eğilimi güçlendirdi. Şehirlerin, sokakların, dağların ve manzaraların yeniden adlandırılması da Filistin varlığının unutulmasına katkıda bulunmuştur. İsrail projesinin, Britanya'nın daha önceki emperyal projesini takip etmesi, özgürce konuşma veya yazma olasılığını engelleyen veya alternatif anlatıların inşasını mümkün kılan tarihsel referans noktalarına erişimi reddeden güçler karşısında anlatsal bir tarih inşa etmenin zorluğunu pekiştirdi. Filistinlilere ait belgesel kayıtların yokluğunda, sözlü tarih ve mülakatlar Filistinlilerin kolektif hafızasının inşası için önemli bir kaynak olmuştur. Sözlü tarih kullanımı, bir metodoloji seçiminden ziyade, herhangi bir tarihin kaydedilip kaydedilmeyeceğine dair bir kararın temsil eder (Masalha, 2005, s. 5-6).

Hem İsraililerin hem de Filistinlilerin hafızaları travmatik bir geçmişle, bir diasporanın parçası olarak kırılmalı ve zayıflıkla şekillenmiştir. Hem İsrail hem de Filistin örneklerinde, sırasıyla Holokost ve Nakba travmaları on yıllar boyunca büyük ölçüde konuşulamaz olarak kalmış, ancak zamanla siyasi söylem, kolektif hafıza ve pratikle örülmüştür (Jayyusi vd. 2007, s. 114). Diaspora ve evsizlik tarihi göz önüne alındığında hem İsraili hem de Filistinli anlatıların eve dönüş, güvenliğe ve anlama dönüş metaforu etrafında dönmesi şaşırtıcı olmamalıdır. İsrail devletini inşa ederken Yahudiler uzun bir sürgün döneminden sonra evlerine döndüler. Yeni ev, diğerlerinin yanı sıra, arkeolojik bulgular ve Filistin'de sürgünle kesintiye uğramış, ancak çağdaş eve dönüş anlatısında büyük ölçüde kaybolan eski bir egemen Yahudi varlığını belirleyen bir tarih üzerine inşa edildi. İsrail'in 1950'lerde sistematik hale getirilen, bürokratikleştirilen ve yasallaştırılan ve günümüz devletinin temelini oluşturan "geriye dönük transfer" politikası, Yahudilerin geri dönüşü ve Arapların geri dönüşü olmayan bir politikadır (Makdisi ve Silverstein, 2006, s. 186). Bu anlatı içinde Filistin direnişi, İsrail'e varoluşsal bir tehdit oluşturan bir terörizm biçimidir. Filistinlilerin eve dönüş anlatısı ise sürgünün devam eden öfkesini ve aşağılanmasını ifade eder ve Filistinli ve Arap direnişini anavatanlarının ellerinden alınmasına karşı haklı bir tepki olarak sunar (Rotberg, 2006, s. 123). Gerçekten de Filistinliler için travma bitmemiştir, devam etmektedir. Sa'di ve Abu Lughod'un (Sa'di ve Lughod,

2007, s. 10) belirttiği gibi, "Hala mülksüzleştirilmelerini yaşayan, hala geri dönmek için mücadele eden ya da umut eden, çoğu askeri işgal altında olan, çoğu hala hayatta kalma meselelerine dalmış olan Filistinliler için geçmiş ne uzaktır ne de bitmiştir." Sürgündeki Yahudilerin, özellikle de Hitler'in Holokost'unun korkunç deneyiminden sonra evlerine dönmelerinin bedeli, bu süreçte sürgün edilmek ve unutulmak zorunda kalan ve direnişlerinde evlerine dönme hakkı için de mücadele eden başka bir halkın evlerini işgal etmeleri ya da yıkıntıları üzerine inşa etmeleridir. Ev, Yahudiler ve Arapların aynı topraklarda yaşadığı çok daha eski ve büyük ölçüde unutulmuş bir anlatının aksine, Filistinlilerle ortaklığı barındıramayan İsrail söyleminde ayrıcalıklı bir yer haline geliyor.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İsrail'in kültürel hafızası büyük ölçüde Tevrat'taki 'kutsal tarih döngüsü' ile ilişkili tarihsel travmalar tarafından şekillendirilmiştir. Yahudi tarihindeki sürgünler ve soykırımlar, Yahudi halkının kolektif hafızasında derin izler bırakmış ve İsrail devletinin kuruluşunda olmasa bile kuruluşundan sonraki 80 yıl boyunca iç ve dış politikasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu travma, Yahudi devletinin güvenliğini ve varlığını sağlama arayışında güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur. Öte yandan, Siyonizm sistematik olarak İsrail'in Filistin ile olan çatışmasındaki 'tarihin kutsal döngüsünü' gizemli hale getirmeye ve hafızasının temsili üzerinde kontrol biçimleri inşa etmeye çalışmıştır; Siyonizm ayrıca Nakbah'ı inkâr etmekte ısrar etmekte ve İsrail'in Filistinlilerin çektiği acılardaki kurban rolünü kabul etmeyi reddetmektedir.

Mağduriyet algısı, İsrail'in tarihsel travmalarını ve güvenlik kaygılarını sürekli olarak vurgulayan bir retorik üretmiştir. Bu algı, İsrail'in ulusal kimliğinin bir parçası olarak, hem Yahudi halkının bir arada kalmasını hem de uluslararası arenada destek arayışını şekillendirir. Ancak bu mağduriyet algısının toplumsal sonuçları karmaşıktır. Örneğin, bu algı, bazı İsraililerin toplumda kendilerini sürekli bir tehdit altında hissetmelerine neden olabilir, bu da zamanla toplumsal gerilimlere yol açabilir.

İsrail'in ötekileştirici siyasetleri hem iç hem de dış dinamiklerle şekillenmiştir. İç politikada, İsrail'deki Arap nüfusuyla ilgili sorunlar, ötekileştirici bir yaklaşımın belirgin örneklerindedir. İsrail devletinin kuruluşundan bu yana, Arap nüfusu genellikle ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Bu ayrımcılığın ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları vardır. Arap vatandaşların, İsrail'deki eşitlik ve adalet talepleri genellikle sınırlı kalmış ve bazı durumlarda reddedilmiştir. Dış politikada ise, İsrail'in Filistinli topluluklarla olan ilişkisi ötekileştirici bir karakter taşır. Filistinliler hem işgal altındaki topraklarda hem de mülteci olarak yaşadıkları bölgelerde uzun süredir büyük zorluklar içindedirler. İsrail'in güvenlik politikaları ve yerleşim politikaları, Filistinlilerin topraklarına ve haklarına yönelik ciddi kısıtlamalar getirir. Bu durum, İsrail'in güvenlik kaygıları ile Filistinlilerin hak talepleri arasında sürekli bir gerilim yaratır. Ötekileştirici siyaset, toplumsal çatışmaları beslerken aynı zamanda uluslararası ilişkilerde de İsrail'in yalnızlaşmasına neden olabilir. İsrail'in iç ve dış ötekileştirici yaklaşımları, uluslararası toplumda farklı tepkilere yol açar ve bazen İsrail'in uluslararası imajını zedeler.

Öteki'nin ötekiliğinin tamamen yadsınması ve tarihsel bilgiye yönelik araçsal bir tutumun kolektif kimliğin mevcut oluşumuna nasıl hizmet ettiğinin farkına varılması İsrail toplumunun hafızalarındaki hikâyenin deşifre edilmesine bağlıdır. Hikâyeyi anlatma ve karşı anlatıyı ortadan kaldırma gücü, toprak ve siyasi güç gibi sembolik olmayan kaynaklar üzerindeki gerçek askeri ve siyasi mücadelenin ayrılmaz bir parçası olduğundan, toprak üzerindeki savaş, egemen ulusal varlığın meşrulaştırılması mücadelesi ve kimin kurban kimin mağdur olduğu kavgası, iki kolektif arasındaki genel sembolik ve askeri çatışmanın ayrılmaz parçaları haline geldi. Aynı şekilde, İsrail devletinin Öteki'ni ya da Öteki'nin meşruiyetini ortadan kaldırma becerisinde hayati bir unsur olarak gördüğü kolektif hafızanın kontrolü ve Öteki'nin hafızasının yok edilmesi, rakip eğitim sistemlerinin her birinde merkezi unsurlar haline gelmiştir. Nihayetinde İsrail devletinin kültürel belleği ve toplumsal hafızası, mağduriyet algısı ve ötekileştirici siyasetleri, karmaşık ve çok boyutlu bir etkileşim içindedir. Bu dinamiklerin anlaşılması, İsrail'in toplumsal ve siyasi yapısının daha derinlemesine kavranmasına yardımcı olabilir. Kültürel bellek ve toplumsal hafıza, bir ülkenin kimliğini ve politikalarını

şekillendirirken, mağduriyet algısı ve ötekileştirici siyasetlerin etkilerini anlamak, daha adil ve sürdürülebilir çözümler geliştirmek için kritik öneme sahiptir. Son olarak denilebilir ki Yahudilerin çektikleri acılar sayesinde oluşan hafızanın yapılan savaşlara imkân tanıyan ahlaki sermayeye dönüştüğü ve bu ahlaki sermaye ile işgal ve el koymanın yollarını meşrulaştırdığı görülür.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmada yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Araştırmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı, (2023, November 11). *Israeli officials accused of inciting war crimes in Gaza with violent rhetoric*, Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israeli-officials-accused-of-inciting-war-crimes-in-gaza-with-violent-rhetoric/3057940> in 20.12.2024.
- Assmann, A. (2008). Transformations between history and memory. *Social Research: An International Quarterly*, 75(1), 49-72.
- Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New german critique*, (65), 125-133.
- Bashir, B., & Goldberg, A. (Eds.). (2018). *The Holocaust and the Nakba: A new grammar of trauma and history*. Columbia University Press.
- Bar-Tal, D., & Antebi, D. (1992). Siege mentality in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 251-275.
- Bar-Tal, D. (2007). *Living with the conflict: Socio-psychological analysis of the Jewish society in Israel*. Jerusalem: Carmel.
- Bell, D. (Ed.). (2006). *Memory, trauma and world politics: Reflections on the relationship between past and present*. Springer.
- Benvenisti, M. (2000). *Sacred landscape: The buried history of the Holy Land since 1948*. Univ of California Press.
- Bishara, A. (ed.) (1997) 'Introduction', in *The enlightenment: an unfinished project?*, pp. 7-25. Tel-Aviv: Hakibbutz Ha-Meuchad, Hebrew.
- Britannica, (2024, 20 Aug). Babylonian Captivity. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/event/Babylonian-Captivity> in 03.06.2024.
- Butler, J. (2012). *Parting ways: Jewishness and the critique of Zionism*. Columbia University Press.
- Chazan, R. (2015). A New Vision of Jewish History: The Early Historical Writings of Salo Baron. *AJS review*, 39(1), 27-47. <http://www.jstor.org/stable/26375003>.
- Cohen, S. (2013). *States of denial: Knowing about atrocities and suffering*. John Wiley & Sons.
- Collins, J. (2004). *Occupied by memory: The intifada generation and the Palestinian state of emergency*. NYU Press.

- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge University.
- Dudai, Y. (2022). Persistence of Collective Memory over 3,000 Years: The Case of Ancient Versus Modern Israel, in *National Memories: Constructing Identity in Populist Times*, ed. Henry L. Roediger III, and James V. Wertsch, New York. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197568675.003.0013>, accessed 30 July. 2024
- Estrin, D. (2010). The King's Torah: a rabbinic text or a call to terror? *Haaretz*. Retrieved from <https://www.haaretz.com/2010-01-22/ty-article/the-kings-torah-a-rabbinic-text-or-a-call-to-terror/0000017f-e58c-dea7-adff-f5ff8b080000> in 15.12.2024.
- Fierke, K. M. (2006). Bewitched by the past: Social memory, trauma and international relations. In *Memory, trauma and world politics: Reflections on the relationship between past and present* (pp. 116-134). London: Palgrave Macmillan UK.
- Fierke, K. M. (2008). Memory and violence in Israel/Palestine. *Human Rights & Human Welfare*, 8(1), 21.
- Freud, S. (1939). *Moses and Monotheism*. New York.
- Gartner, L. P. (2009). Salo Baron, Universal Jewish Historian. *Jewish Historical Studies*, 42, 173-188.
- Gellner, E. (1983). *Muslim society* (No. 32). Cambridge University Press.
- Gur-Ze'ev, I., & Pappé, I. (2003). Beyond the destruction of the other's collective memory: Blueprints for a Palestinian/Israeli dialogue. *Theory, Culture & Society*, 20(1), 93-108.
- Halbwachs, M. (2020). *On collective memory*. University of Chicago press.
- Hareven, A. (1983). Victimization: Some comments by an Israeli. *Political Psychology*, 145-155.
- Havel, V. (1990). History of a public enemy. *New York Review of Books*, May, 31(37), 9.
- Hegel, G.W.F. (2005) *Tinin Görüngübilimi*, Çev: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.
- Itamar I. (2007, February 28). Why Does Zochrot Exist? *Zochrot*. Retrieved from https://www.zochrot.org/publication_articles/view/51044/en in 13.11.2024.
- Jaffee, M. S. (1991). The victim-community in myth and history: Holocaust ritual, the question of Palestine, and the rhetoric of Christian witness. *Journal of ecumenical studies*, 28(2), 223-238.
- Kimmerling B. (1993). Militarism in Israeli society. *Theory and Criticism*, 4, 123-140.
- LaCapra, D. (1998). *History and memory after Auschwitz*. Cornell UP.
- Makdisi, J. S. (1999). *Beirut Fragments: A War Memoir*, New York: Persea Books.
- Makdisi, U., & Silverstein, P. A. (Eds.). (2006). *Memory and violence in the Middle East and North Africa*.
- Mariko, M. (2009). Zionism and the Nakba: The mainstream narrative, the oppressed narratives, and the Israeli collective memory. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 3(1).
- Margalit, A. (2002). *The Ethics of Memory*. Harvard University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv1smjv21>

- Marton, R. (2004). The Psychological Impact of the Second Intifada on Israeli Society. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics & Culture*, 11(1).
- Masalha, N. (2005). Catastrophe Remembered: Palestine, Israel and the Internal Refugees: Essays in *Memory of Edward W. Said (1935-2003)*.
- Nasser, I., & Abu-Nimer, M. (2022, December 21). Marginalizing Palestinians in Historic Palestine (Israel) Through Education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
- Netanyahu, B. (2013, February 18). PM addresses the Jewish Agency Board of Governors. Newsletter of the Israel Ministry of Foreign Affairs, *Time of Israel*. Retrieved from <http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2013/Pages/PM-Netanyahu-addresses-Jewish-Agency-Board-Feb-2013.aspx>. in 05.12.2024.
- Nevo, J. (1989). The attitude of arab palestinian historiography toward the Germans and the Holocaust. *Remembering for the Future: Working Papers and Addenda*, 2, 2241-2250.31(1), 111-126.
- Newman, M. (2015). IDF Chief cites Holocaust to justify Haredi service. *Times of Israel*. Retrieved from <https://www.timesofisrael.com/idf-chief-cites-holocaust-to-justify-haredi-service/> in 23.10.2024.
- Pappe, I. (1995). Critique and agenda: The post-Zionist scholars in Israel. *History and Memory*, 7(1), 66-90.
- Peled-Elhanan, N. (2013). *Palestine in Israeli school books: Ideology and propaganda in education*. Bloomsbury Publishing.
- Rachlevsky, S. (2023, April 23). Netanyahu and the Laws of Killing 'Goyim, *Haaretz*. Retrieved from <https://www.haaretz.com/opinion/2013-04-23/ty-article/.premium/sefi-rachlevsky-bibi-and-the-goyim/0000017f-db2b-df62-a9ff-dfff1ebb0000> in 16.12.2024.
- Ram, U. (2009). Ways of forgetting: Israel and the obliterated memory of the Palestinian Nakba. *Journal of Historical Sociology*, 22(3), 366-395.
- Raz-Krakotzkin, A. (1993). Exile within sovereignty: Toward a critique of the 'negation of exile' in Israeli culture. *Theory and Criticism*, 4(Fall), 113-132.
- Ricoeur, P. (2006). Memory-forgetting-history. in *Meaning and Representation in History*, ed. Jörn Rüsen New York: Berghahn Books.
- Rivlin, R. (2015, April 15). President Rivlin addresses official ceremony marking the commencement of Israel's Holocaust Memorial Day, *Office of the President*, Retrieved from http://www.president.gov.il/English/ThePresident/Speeches/Pages/news_150415_01.aspx. in 23.12.2024.
- Roediger, H. L., & Abel, M. (2015). Collective memory: a new arena of cognitive study. *Trends in cognitive sciences*, 19(7), 359-361. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198737865.003.0016>, accessed 1 Aug. 2024.
- Rotberg, R. I. (Ed.). (2006). *Israeli and Palestinian narratives of conflict: History's double helix*. Indiana University Press.
- Sa'di, A. H. (2007). Reflections on representation, history, and moral accountability. In *Nakba: Palestine, 1948 and the Claims of Memory* (pp. 285-314). Columbia University Press.

- Sa'di, A. H., & Abu-Lughod, L. (Eds.). (2007). *Nakba: Palestine, 1948, and the claims of memory*. Columbia University Press.
- Said, E. W. (1979). *The question of Palestine*. Vintage.
- Said, E. (1997). Bases for coexistence. *Al-Ahram Weekly*, 15(11), 1-5.
- Sarayah, H., & Bashir, S. (1997). Knowing the Holocaust or the breaking of the Jewish monopoly over it. *Al Hayat*.
- Shapira, A. (2000). Hirbet Hizah: Between remembrance and forgetting. *Jewish Social Studies*, 7(1), 1-62.
- Smith, A. (2013). *Nations and nationalism in a global era*. John Wiley & Sons.
- Sturken, M. (1997). *Tangled memories: The Vietnam War, the AIDS epidemic, and the politics of remembering*. Univ of California Press.
- Triandafyllidou, A. (1998). National identity and the 'other'. *Ethnic and racial studies*, 21(4), 593-612.
- Walzer, M., & Said, E. W. (1986). An Exchange: 'Exodus and Revolution'. *Grand Street*, 246-259.
- Wermenbol, G. (2021). The Holocaust in Israeli Textbooks: Death and Deliverance. In *A Tale of Two Narratives: The Holocaust, the Nakba, and the Israeli-Palestinian Battle of Memories* (pp. 77–117). Cambridge: Cambridge University Press.
- Young, A. (1995). *The Harmony of Illusions: Inventing Post-Traumatic Stress Disorder*. Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7swhj>
- Zarecka, I. I. (1994). *Frames of remembrance: The dynamics of collective memory*. Transaction Publishers.
- Zertal, I. (2005). *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zerubavel, E. (2003). *Time maps: Collective memory and the social shape of the past*. University of Chicago Press.
- Zerubavel, Y. (1995). *Recovered roots: Collective memory and the making of Israeli national tradition*. University of Chicago Press.
- Zerubavel, Y. (2005). Transhistorical encounters in the land of Israel: On symbolic bridges, national memory, and the literary imagination. *Jewish Social Studies*, 11(3), 115-140.
- Zochrot. (2021). *Zochrot annual report 2021*. Retrieved from <https://www.zochrot.org/writable/uploads/Zochrot%202021%20Annual%20Report.pdf> in 30.11.20

Extended Abstract

Introduction

Israel's collective memory is based on the experience of exile and genocide as prescribed by the Old Testament conception of 'sacred history' and the perception of victimisation that it has generated. This collective memory has supported the coming together of the Jewish people, the strengthening of national identity and the consolidation of the legitimacy of the state of Israel. The genocide of the Jewish people during the Holocaust and the exile of the Jewish people throughout history have shaped Israel's security policies and national identity. This perception of victimisation causes Israel to feel under constant threat and to adopt harsh security policies. Therefore, this article analyses the shaping of the collective memory of the Israeli state and the Jewish community and its impact on political and social processes. It also discusses how Israel's politics of victimhood affects non-Jewish communities, especially Palestinians, through non-conciliatory discourses and actions, such as policies of marginalisation and denial. It argues that this politics reinforces Israel's national identity, suppresses the collective memory of Palestinians, and that this process of suppression serves to reinforce Israel's perception of victimhood. Moreover, it is one of the aims of this article that collective memory and the politics of victimisation provide a critical analysis for understanding the dynamics of Israeli-Palestinian relations and their political consequences. It also aims to show how Israeli narratives of victimhood are manipulated and used for political purposes, and to highlight the powerful influence of collective memory and the politics of victimhood on international relations and political action. In summary, this article examines the impact of historical events on collective memory by analysing certain periods of Jewish history alongside theories of collective memory in order to critically reveal how the perception of victimhood that feeds Israel's policies of denial creates an ideological framework in the construction of history and memory, and under which power dynamics this memory is shaped.

Findings

The article examines several interconnected themes related to collective memory and identity, particularly in the context of Israel and Palestine. It explores how collective memory plays a pivotal role in the formation of group identity, while also considering how group identity, in turn, shapes collective memory. A key focus is the politics of victimization, where the article discusses how Israeli narratives of victimhood are utilized as political tools and how these narratives are tightly linked to Israel's national identity.

The article delves into the selection and shaping of historical narratives, emphasizing how these stories are inscribed into collective memory. It also explores the role of law in collective memory struggles, highlighting how laws can either support or suppress particular narratives of the past. The influence of Zionist ideology in historiography is another significant area of examination, with a focus on how Jewish history is both told and omitted in these historical accounts. The concept of collective amnesia is addressed, particularly how it intertwines with the idea of the 'other'—the group that is excluded or marginalized in the process of forming national identity. This concept is explored through the lens of Israel and Palestine, where both sides perceive themselves as victims, a perception that deeply influences their political actions.

The article also provides a detailed analysis of the Israeli denial of the Palestinian Nakba, exploring the various forms of this denial and how it impacts the collective memory of both Palestinians and Israelis. Finally, it considers the broader implications of these dynamics for the formation of national identity and the process of othering, demonstrating how collective memory serves as a tool in shaping political and social realities.

Conclusion, Discussion and Recommendations

Israel's cultural memory is largely shaped by historical traumas associated with the 'cycle of sacred history' in the Torah. The expulsions and genocides in Jewish history have left a deep imprint on the collective memory of the Jewish people and have played a decisive role in the domestic and foreign politics of the state of Israel, if not in its creation, then in the 80 years after its establishment. This trauma has been a powerful motivation for the Jewish state in its quest to ensure its security and existence. On the other hand, Zionism has systematically sought to mystify the 'sacred cycle of history' in Israel's conflict with Palestine and to construct forms of control over the representation of its memory; Zionism also insists on denying the Nakbah and refuses to acknowledge Israel's victim role in Palestinian suffering.

Israel's marginalising policies have been shaped by both internal and external dynamics. In domestic politics, problems related to the Arab population in Israel are clear examples of a marginalising approach. Since the establishment of the State of Israel, the Arab population has often been subjected to discrimination and social exclusion. This discrimination has economic, social and cultural dimensions. Arab citizens' demands for equality and justice in Israel have often been limited and in some cases rejected. In foreign policy, Israel's relationship with Palestinian communities is marginalising. Palestinians have long suffered great hardship, both in the occupied territories and in the territories where they live as refugees. Israel's security and settlement policies impose severe restrictions on Palestinian land and rights. This creates a constant tension between Israel's security concerns and Palestinian demands for their rights. While marginalising politics fuels social conflicts, it can also lead to Israel's isolation in international relations. Israel's internal and external marginalising approaches lead to different reactions in the international community and sometimes damage Israel's international image.

The complete negation of the otherness of the Other and the realisation of how an instrumentalist attitude towards historical knowledge serves the current construction of collective identity depends on deciphering the story in the memories of Israeli society. Since the power to tell the story and eliminate the counter-narrative is integral to the actual military and political struggle over non-symbolic resources such as land and political power, the war over land, the struggle for the legitimisation of the sovereign national entity, and the fight over who is the victim and who is the victor have become integral parts of the overall symbolic and military conflict between the two collectives. Likewise, the control of collective memory and the destruction of the memory of the Other, which the Israeli state sees as a vital element in its ability to eliminate the Other or the legitimacy of the Other, have become central elements in each of the rival educational systems. Ultimately, the Israeli state's cultural memory and collective memory, its perception of victimhood and its politics of othering, interact in a complex and multidimensional way. Understanding these dynamics can help to deepen the understanding of Israel's social and political structure. While cultural memory and social memory shape a country's identity and policies, understanding the effects of perceptions of victimisation and marginalising politics is critical for developing more just and sustainable solutions.